

SL. N.:

Slavna bitka pri Visu leta 1866.

Ze pred začetkom vojne leta 1866. so si prizadevali časopisi prepričati svet, da se Italijani ne bodo lotili samo trdnjav, ampak da bodo napadli tudi Dalmacijo in s tem zgrabili Avstrijo oddveh strani. Italijani, ki so imeli veliko brodovje in ki so nakupili v zadnjem času več novih in si prisvojili tudi nekaj neapoljskih ladij, so stavili kar največje upe na to svoje veliko brodovje; menili so, da lahko samo parnik »Affondatore« uniči vse avstrijsko brodovje. Ko so se tako banali, so popolnoma pozabili, da še niso njih ladje niti enega topa izprožile in da niso vzele niti enega čolniča; avstrijsko brodovje pa se je bilo že dve leti prej slavno borilo z danskim brodovjem.

Laško brodovje je bilo, čeravno ne še tako imenitno, gotovo pa veliko. Italijanom se je zdelo nepremagljivo, kakor nekdanja sloveča »španska armada« Filipa II., ki sta jo v treh dneh razkropili in uničili deloma nevihta, deloma angleška mornarica. — Avstrijsko brodovje je štelo sedem, sovražno pa dvanajst ladij; med njimi se je nahajal tudi »Affondatore« z dvema topoma za krogle po tri stote. Našim je bila torej določena težka naloga. Avstrijski mornarji pa vkljub temu niso izgubili poguma, ampak so popolnoma zaupali svojemu poveljniku Tegethofu, izvrstnemu in v mornarstvu dobro izurjenemu možu.

V tem, ko so se vršile na kopnem hude bitke, se ni pripetilo na morju nič važnega. Obe stranki sta večidel samo stražili, ker se je bilo nadejati, da bodo Lahi na morju udarili na Dalmacijo ter izkušali tu svoje čete na suho postaviti. Laškim časopisom to početje ni bilo prav po volji in so vedno grajali poveljnika Persana, ki res ni zaslužil stopnje, na katero mu

je pomagala protekcija. Kdor pa pozna svet, Jadransko morje in otoke poleg Dalmacije, hitro uvidi, da ni bil italijanski načrt prav nič napačen in da je obetal kar največ uspeha. Prvi naskok je bil namenjen Visu. Ta otok je namreč jako važen zaradi svoje obširne in utrjene luke, drugič pa zaradi manjših otokov, ki se nanj naslanjajo in ki se ne bi mogli braniti v slučaju, da bi Vis padel. Bregovi Dalmacije bi bili potem odprti, in laško brodovje bi imelo pri rokah prestor v zavetju, kamor bi se umaknilo v sili. Poleg tega je otok sam precej utrjen in se ne da hipoma vzeti. Ako bi si ga bili Italijani prisvojili, bi bilo celo Jadransko morje v njih oblasti, in naše brodovje bi bilo brez pomena. Zato so na obeh straneh napenjali vse strune, in pričakovati bi bilo tu srditega boja, to tembolj, ker so hoteli Italijani na morju zopet pridobiti, kar so na kopnem izgubili. Če bi se jim to posrečilo, bi bila izgubila Kustoca svoj pomen.

Omeniti moramo v kratkem dogodbe, ki so se vršile na morju v času med bitkami pri Kustoci in Visu.

Vedelo se je, da je italijansko brodovje v vodi, toda kje je tičalo? Naš Tegethof ga je neprenehoma iskal poleg italijanskih in dalmatinskih bregov. Zagledal je tuptam kako posamezno ladjo, ki pa je hitro pobegnila in se skrila v kaki postaji pod tope ob bregovih postavljenih baterij.

Dne 27. junija, tik po bitki pri Kustoci, prijadra Tegethof do Jakina (Ancona), kjer je bilo zbrano sovražno brodovje, ki se je ravno napravljal, da odrine. Ladja »Elizabeta« je veslala nekoliko naprej. Brž ko se prikaže sovražniku, se spusti nanjo eden najhitrejših italijanskih parnikov. Avstrijska ladja mu pusti, da se ji približa, nato pa izproži svoje topove. Sovražna ladja, pri kolesu zadeta, se prestraši in pobegne. »Elizabeta« jo hoče zajeti in ji zapodi še več krogel v rebra, toda ne more je dohiteti. Sovražnik je streljal prav slabo in brez vsakega uspeha. Ko se naša ladja približa bregu, začno pokati baterije, in »Elizabeta« je prisiljena, da se umakne, čeravno ji streli niso nič škodovali.

Zdaj uredi Tegethof svoje ladje ter jih nastavi pred luko in da s tem sovražniku priložnost udariti se. Toda ta se ne upa na odprto morje, ker ga ne bi mogle podpirati baterije. Ako bi bila sovražnika volja, bi se bili spoprijeli že pred Jakinom, toda tičal je v zavetju. Tegethof se obne torej zopet nazaj proti severu. Tukaj se je torej prvič čul topov grom na morju; nato je potihnil za nekaj dni. Sovražnik ni bil baže pripravljen na boj, ker mu je manjkalo oglja.

Po praski pred Jakinom je pričakoval Tegethof prihoda sovražnika v Hvarski luki. Pazil je skrbno, kdaj se pokaže brodovje ali vsaj kaka ladja. Otok Hvar (Lesina) je kake 2½ milje oddaljen od Visa, zato se sovražnik ni mogel tihoma prikrasti.

Na kopnem je že davno potihnil grom topov, jame mrtvih so se bile že zaprle, a o italijanskem brodovju ne duha ne sluha. Tičalo je še vedno v jakinski luki, bodisi da še ni bilo preskrbljeno ali pa da niso bili poveljniki enakih misli. Zvedelo se je tudi, da so angleški kurjači in strojniki od-

povedali svojo službo, češ, da so najeti samo za miren čas. Ko je prevzel Persano poveljstvo brodovja, je videl vse v čudnem redu. Skoro nobena ladja ni bila zmožna bojevati se, in skoro vse orožje je bilo pokvarjeno. Čeravno so začeli vse hitro pripravljati, sta vendar pretekla cela dva tedna, preden si je upal poveljnik poiskati sovražnika na morju.

Šele dne 17. julija ponoči se prikažejo prve sovražne ladje pri Visu in začno otok obstreljevati. Napad je bil odbit.

Istega dne ob 6. uri zjutraj se pripelje neka ladja z angleško zastavo, vesla okrog otoka in se izgubi na južni strani. Ravno tako se prikaže popoldne druga ladja s francosko zastavo. Nihče ni dvomil, da sta prišli ogledovat otok, zakaj obe sta se odpeljali na ono stran, odkoder sta prišli.

Posadka otoka se pripravi torej na boj, nabija puške in topove, brusi meče ter pričakuje brez strahu sovražnika. Dne 18. julija ob 9. uri zjutraj se naznani več ladij, namenjenih proti Visu; razločilo se je osem lesenih fregat in nekaj manjših ladij. Okrog 11. ure pridrvijo parniki naravnost proti bateriji pri Koniži ter jo pozdravijo s krogami; baterija ne molči, temveč jim krepko odgovarja, da se razlega pok po bližnjih otokih. Pozneje se pridružijo še štiri lesene fregate in pomagajo streljati do dveh popoldne, potem pa se umaknejo hudemu ognju baterije.

V tem se vozijo ladje, ki še niso streljale, poleg bregov, da zvedo, kje tičijo baterije. Šele ko doženejo ta namen, se ustavijo pred trdnjavami in stolpi. Na vseh straneh se vname hud ogenj. Sovražnik strelja krogle najtežjega kalibra v trdnjave; ker pa vedno slabo zadene, ne napravi toliko škode. Krogle in bombe trdnjav pa padajo nagosto v sovražne ladje; nekatere prebijejo celo železne plošče ter se razpočijo v ladjinem trebuhu.

Okrog 4. ure popoldne se razleti poslopje baterije »Schmied« in ubije ter rani 35 mož, le pet jih ostane zdravih; ta baterija se torej ne more več braniti. Ob 5. uri umolkne tudi trdnjava »Sv. Jurij«, ker so skoro vse ladje neprenehoma streljale nanjo.

Ko sovražnik to vidi, mu zraste pogum in poizkuša pripeljati štiri ladje v luko. Toda ta namen mu izpodleti. Umakniti se mora ognju stolpa »Wellington« in baterije »Madonna«. Dokler tudi tu topovi ne umolknejo, ni sovražniku mogoče vrniti se v luko. Hoteč razrušiti omenjeni stolp, se spravijo nanj vse ladje, in ognjene krogle padajo kot toča. Kamor zadenejo, se vname vse, kar more goreti. Sreča, da so streljali previsoko; krogle so padale na kamenita tla onostrani stolpov in baterij ter so užigale leskovo grmovje, ki je zvečer gorelo in razsvetlilo vso okolico.

Ko sovražnik vidi, da je ves njegov trud brez uspeha in da ne razruši zidovja, se okrog osme ure odpelje, posebno ker so ga naše krogle grozno nadlegovale in mu napravile veliko škodo. Ta dan se ni bilo treba bati drugega napada, zato si posadka, ki je bila deloma v ognju, deloma pa ob bregu nastavljena, da brani sovražniku vstop na kopno, po trudapolnem delu odpočije. Ker so bili vojaki silno trudni in ker so prebivalci otoka vsi po-

Slovenec Vatroslav Holz,

ki se je kot pomorščak udeležil pomorske bitke pri Visu pod poveljstvom admirala Tegethova. — Prva slika je iz vojnega l. 1866., druga iz l. 1869. — Holz je umrl l. 1913. v Ljubljani. — Prepotoval je vso slovensko zemljo, povsod je bil čislán kot vesel družabnik in znamenit pisatelj.

begnili, ni bilo mogoče škode pri topovih in obzidju popraviti. Če bi bil sovražnik drugi dan hujše pritisnil, bi se ga bili težko ubranili.

Drugi dan, 19. julija, se sovražno brodovje vnovič približa in začne streljati z veliko večjim uspehom nego prejšnji dan. Vendar mu namen, smodnišnico razrušiti in s tem trdnjavo popolnoma uničiti, izpodlěti, in štiri ladje, ki so predrle v luko, morajo poškodovane pobegniti. Ravno tako so naši odpodili tudi ladje, ki so hotele svojo posadko izkrcati na kopno. Izguba ljudi ni bila velika: mrtvih je bilo 24 mož, ranjenih 70 in dva častnika. Koliko ljudi je izgubil sovražnik, se ni zvedelo; da pa so bile nekatere ladje hudo poškodovane, se je videlo, ker so se potem nekako preokorno gibale.

Ko se solnce nagne, se sovražna moč umakne, in grom topov potihne. Vse miruje, le posadka na Visu se pripravlja na hud boj, ki jo gotovo čaka drugi dan.

Napoči 20. julij, in ves otok je zakrit v megli, da ni mogoče razločiti sovražnega brodovja. To vreme je bilo nevarno za otok; sovražnik se je lahko gibal, kjer se mu je zdelo, in bati se je bilo, da izkrci svoje vojake na kopno na kakem primernem kraju, kjer ni straža dovolj močna. Potem bi lahko napadel trdnjavo tudi za hrbtom. In res naznanijo straže, da se bliža ladja vojakov zatoku. Od vseh strani hitro pošljejo vojake na nevarni kraj. Otočani so v veliki zadregi. Toda preden dospe sovražnik do bregov, razprši jutranje solnce gosto meglo, in otočanom se pokaže veličasten, vesel pogled.

Naše brodovje jadra pogumno in ponosno sovražniku nasproti. Veselo zavriska posadka na otoku, in v zrak doni radostno pokanje topov. Otok je rešen sovražne moči, sovražnik se mora sedaj udariti na morju.

Avstrijske ladje so bile sledeče: Najbolj trdni in veliki ladji sta bili »Nadvojvoda Maks« in »Habsburg«; imeli sta vsaka po 16 topov in 450 mož posadke; »Cesar Maks«, »Don Juan d' Austria« in »Princ Evgen« so imele po 35 topov in 370 mož posadke; »Zmaj« in »Salamander« sta štela po 84 topov in 260 mož posadke. Vsega skupaj je bilo torej 7 ladij, 185 topov in 2530 mož.

Veliko večja moč je bila na sovražni strani. Italijani so pripeljali v boj sledeče oklopne ladje: »Rè d' Italia« in »Rè de Portugalu« s 36 topovi in 550 možmi; »Roma« in »Venezia« sta šteli ravno toliko; »Ancona«, »Maria Pia«, »Castelfidardo« in »S. Martino«, vsaka s 26 topovi in 484 možmi; »Principe Carignano«, »Messina«, »Conte Verdi«, vsaka s 22 topovi in 440 možmi. Največja in najstrašnejša ladja pa je bil »Affondatore«; imel je dva topa za krogle po 3 stote in 290 mož.

Naj navedemo popis bitke pri Visu po poročilu admirala Tegethova samega.

Dne 19. julija so mu naznanili, da oblega laško brodovje otok Vis in da ga neprestano bombardira. Gotovo je bilo, da hoče sovražnik otok siloma vzeti in ne, kakor so prej mislili, našega admirala samo zmotiti,

da bi svojo utrjeno postojanko zapustil. Naše brodovje torej odrine in jadra naravnost proti Visu. Vso noč se pelje po morju, proti jutru dospe do otoka. Okrog sedme ure se naznani več parobrodov, pa kmalu jih zakrijejo deževni oblaki. Sapa prižene dež in goni valove, tako da so se morale luknje za topove zapreti in topovi privezati. Ko se približajo otoku, potihne veter, morje se umiri, megle se razkropijo — in prikaže se jasno nebo. Tu se je videlo pod Visom sovražno brodovje, razdeljeno v dva dela, ki se izkušata zediniti. Nekaj ladij je bilo še raztresenih po drugih krajih, kjer so hotele posadko na kopno izkrcati; sovražnik je hotel tisti dan otok na vsak način vzeti. Poveljnik sardinskega brodovja pa je bil še o pravem času zvedel, da mu gre Tegethof nasproti. Zato je hotel imeti vso svojo moč združeno in je one ladje poklical nazaj.

Sovražne ladje se bližajo s silno hitrostjo; urejene so v podobi polmeseca in mislijo naše zajeti. Na čelu se ponosno gibljejo velikanske oklopnice. Tegethof uredi svoje ladje v podobi trikotnika in da v prvo vrsto oklopnice. V takem redu se zaleti v sovražnika.

Tegethof da povelje: »Sovražnika napasti in potopiti!« Naši se začenejo v sovražnika, ki se vozi v tem pred njimi semintja; čez nekaj časa izproži »Principe di Carignano« prvi svoje topove, pa krogle padejo brez škode v vodo. Strel je bil znamenje začetka bitke, in v vsej vrsti zagromijo topovi. Naše ladje streljajo neprenehoma, napredujejo, se vrinejo v sovražno vrsto in jo predero.

Zdaj se vname boj na vseh krajih. S svojim načrtom je postavil sovražnik lastne lesene ladje v veliko nevarnost. Ko je bila namreč vrsta predrta, se je umaknil s svojimi oklopnici nazaj. Da bi imela vsaka ladja priložnost udeležiti se boja, se zasučje tudi Tegethof, in naše lesene ladje švigajo med sovražnimi oklopnici in jih obsipajo s točo krogel.

Ladjo »Cesar«, ki je bila na čelu druge vrste, zagrabi nenadoma štiri sovražne oklopnice. Poveljnik Pec ne premišlja dolgo in se zaleti v najbližjo s koncem, drugim pa pošlje ploho krogel. Toda s tem, da se je zaletela lesena ladja v železno, je poškodovala samo sebe. Ko trešči z vso silo v jeklene plošče, se polomi v sprednjem delu; sprednji jambor se zvrne na dimnik, ga razruši in potare še veliko drugega orodja, k sreči pa ne rani nikogar. Zdaj je pogumni »Cesar« sam v veliki nevarnosti; jambor leži na dimniku, in batji se je, da se ne vname in ne zažge cele ladje. Le neustrašeno in pogumno vedenje poveljnika in posadke jo obvaruje in ji naredi gaz skozi sovražne ladje. Dalje pa se ne more več boriti.

Vse je zdaj v hudem ognju, smodnikov dim se vali vrhu vode, ladje se vrtijo in vozijo semintja, in težko je razločiti sovražnika in prijatelja. K sreči so bile sardinske oklopnice vse sivo poslikane.

Najhrabrejše se je bojevala ladja »Nadvojvoda Maks«, ki se je v pol uri zaletela v tri sovražne parnike, dva izmed njih razbila, tretjega pa potopila. To se je zgodilo tako-le:

V najhujšem boju se je zagnal proti njej sovražni »Rè d' Italia«, ki je bil najstrašnejši za »Affondatorjem«. Poveljnik je to zapazil, se zasukal ter se zaletel v sovražno ladjo tako, da jo je zadel s koncem ravno v sredi malo pod vodo. V tem hipu se nagne sovražna ladja na zadeto stran, voda lije skozi luknjo, in krasni parnik se začne potapljati. Strel in krik umolkne. Vsi se ozirajo molče na krasno ladjo. Veter razpodi dim smodnika, in vsak lahko vidi konec ponosnega dela. Le trenutek še in — izginila je pod vodo z vso posadko vred. Vrhu vode se pokažejo glave nesrečnih mornarjev, a nihče jih ne reši, vsak brani svojo kožo.

V silnem boju zažgo naše kroglice drugo oklopnico, in sovražnik hiti, da jo reši in odpelje v zavetje. Ko Tegethof zapazi, da se sovražnik zbira, združi vnovič svoje ladje in postavi oklopnice v prvo vrsto, da branijo lesene. Parnik »Elizabeta« dobi povelje, naj podpira hudo poškodovane »Cesarja«.

Toda novi načrt našega admirala je bil čisto nepotreben. Sovražne ladje so večjidel poškodovane, posadka je izgubila pogum, ko je videla poginiti najlepšo ladjo, ki je bila na čelu celotnega brodovja. Nihče se ne upa ponoviti boja. V kratkem se začne sovražnik umikati proti jugozapadu in se prizadeva rešiti gorečo ladjo ali vsaj njeno posadko.

Ob dveh popoldne se sovražnik popolnoma umakne, začuje se pok, steber dima se vali proti nebu in — goreče ladje ni več. Bil je krasni »Palaestro«, ki se je potopil v globini morja.

Tak je bil konec bitke pri Visu. Žalosten za Italijane, slaven za naše brodovje!

Ob solnčnem zahodu.

*V zaton se solnce nagibava,
nižavam dalo je slovo,
poljublja še glavé Triglava
in tožno pada za goró.*

*A kakor da težko ločilo
bi od slovenske se zemljé:
še enkrat jo obsije milo,
da nje vrhovi zažaré.*

*Zatoni, solnce, le veselo,
razsvetli tam še drugi svet
in jutri v našo se deželo
vse pomlajeno vrni spet!*

*Medtem se bomo mi počili,
nabrali novih si moči
in krepko dela se lotili,
ko vnovič nam posvetiš ti!*

Fr. Rojec,